

a leghamarabbi a faluba Ema, de vót calandáros, s nem féltem. Parcă féltem, hogy teek olyan nevet, vót úgy, hogy elvitték a gyereket keresztelni, saszonák, hogy Narcisa, saszonya: ce fel de nume asta, de floare, de..., nu mai aduceți copii cu nume de floare, de bou, de vacă, de miféle. Alegeți un nume de sfânt. Há. Un nume sfânt. Maria, Ion, miféle, s akkor úgy fokták tenni a gyermeket. Egy ilyen név, egy ulyan, hogy leen egy szentes melljette. Most látom, még új neveket fokták tenni bé calendarba. – *Kend idejében volt olyan, hogy azért kapta a gyermek azt a nevet, mert valaki a nyámból még viselte?* – Há, há! Tátám vót Anti, nekem es vót Antim. Illés, bácsim, Illés a nagyobb fia, legnagyobb gyermeke, tátám után van, tátám es Illés. – *Zuram vót Illés, tettük üt zapja nevre, akkor, mikor vót a kettődik, Máris, Marici, akkor a zén ne-*

vemre, met én Máris vagyok, s tettük Maricinak. Formálták ide-toa. De nekem most nincsenek formás nevek a gyermekeknek, mind rendes nevek vannak, calendarból. – Illés, Máris, Véron, Péter, Dzsörgy, Angi, Ionel, Pavel.

1. Két alkalommal beszélgettünk Lenuccal. Mindkét beszélgetésen jelen volt az édesanyja, egyszer a férje is. Ők is élénk érdeklődéssel vettek ebben részt, több alkalommal fűztek megjegyzéseket Lenuc mondataihoz. Az édesanyja egy idő után saját történeteivel igazolta az elhangzottakat, kiegészítette azokat, vagy olyan történeteszálat adott hozzá, ami elmélyített egy-egy témát. A válaszokban néne Máris mondatait belső gondolatjellel választottam el Lenuc mondataitól. Megfigyeltem, hogy hármójuk kifejezésmódja sokszor elég határozottan különvált. A férj magyarországi vendégmunkán megtanult szavai, kifejezései és az édesanya kevesebb román kifejezést, szót használó, régies mondatszerkesztésű fogalmazásmódja mellett, Lenuc nyelvezete talán az utolsó állomása a csíki magyar nyelvjárás belső dinamikájú átalakulásának.

PETRES LÁSZLÓ

„S asztá jöttünk ki Csíkba”

Beszélgetés Duma Györgyné Bezsán Bernavetával

...ha hazudozol, mindig elfelejted a zelső hazugságot, sakkor keresed a kettődiket, harmadikot, sakkor nem jönnek esze a hazugságok, met egy hazug ember, meik főleg nem tud hazudni, akkor az nem jó. Mincsébb hazudjál tiszter, jobban mond meg egyszer a zigaszt. Én ebbe vagyok örökké. Jó, néha még én es hazudok, nem mondom meg mindig, mindig, met hazudok én is, megmondom e papnak es, mikor elmenek gyónni. De néha, ha jószinte vagy nem kell hazudozz, s kimondod eccer a zigaszt. Na jó, akkor tedd a zelső kérdést! – *Berni, mondd el, hogy ki vagy!* – Duma Bernaveta vagyok¹, somoskai születés, születtem 17. február 1973. Tátim, Bezsán Józsi, édesanyám, Bezsán Teréza. A falu végibe születtem, mind jössz ki faluból. Úgy monták a мүк uccánknak, hogy Cigania. Há igen, met nagyon sok gyermek vót, s mindig csirogtunk, mindig jácodtunk, mindig. Ez vót a stradánk címe, mind itt Răpătaș, nekünk Cigănia, úgy monták, mindig csirodosztunk, igen. – *Tátid, mámid járt dologra?* – Apum el vót menve zországból, Libiába, négy évet, valami úgy, met én kicsi gyermek vótam. Osztá anyu velünk vót, vótunk hét tesvér, négy fiú, három leány. Én kicsi vótam, osztá született e Veronink, mikor apu elment. Sakkor léptünk egyet elé, met ugye Ceaușescu ideibe, ha valaki el tudott menni más országba, vót egy kicsi pénz, még másvalahogy ötoztunk, érted, na. S édesanya otthon, velünk. Akkor vót kollektív, vót cseápe, sakkor мүк es csináltuk meg a házi dolgot otthon, mit tuttunk, ugye, s anyu ment a kollektívba, há. – *Mámód, tátód veletek élt-e?* – Neem, met mire

megszülettem, a zöreges elhaltak vót, ökök én nem foktam, egyáltalán, csak nagyapát, édesanyám után, őt foktam, László Pétert. Bunicut. – *Hogy emlékszel, milyen ember volt?* – Hű, nagy, magas, rendes, egy szó, tökéletes. Ő vasúton dolgozott. Tőle mosteniltuk e rengeteg földet. Met ők mit vettek, vették a gyermekeiknek, osztá édesanyáék ideatták nekünk, így van földünk most es. – *A testvéreid merre vannak?* – Egy lakik Tulcsába, van egy fia, akkor van még egy testvérem, annak van négy gyermeke valahol Alba Iuliába laknak, ugye messze, egy tesvérem van Somoskába, dolgozik Magyarországon, egy tesvérem van otthon, édesanyuénál, met ők es elhaltak, s van egy néném s egy húgom Magyarországon. Dógoznak, zegyik Bazilikába, Szent Isvániba, a Kriszta, s Veroni Duna-parton szakács. S én Csíkban, s van két gyermekem. – *Otthon hogy beszéltek?* – Csángóul. – *Akkor még nem volt az, hogy veletek mámidék oláhul beszéljenek?* – Néha igen, néha nem. Csángóul beszélünk. Anyu, ha valamit mondott, akkor monta románul es, csángóul es, hogy jött nekije, úgy, s úgy tonultuk meg a román nyelvet es, úgy a csángót es. De a ziskolába nem tonultuk e csángót, csak e román. – *Ti a testvérek között s az ulicában?* – Háát, néha mindenhog. Azét monták, hogy cigănia, mikor ordítoztunk, jácodtunk, egyik vót împărat, másik împărătesă, akkor össze vót, érted-e, keveredve a nyelvünk, mikor csángó, mikor román. – *S miket játszdátok?* – Sotront. Tik-takoztunk. Éjjel. Úty, hogy egy olvasott, többi bútunk el, ugye. Asztá ő keresett. Pöccát. Csináltunk porkát, lapdát

s botokval, ez vasárnap, az nagy dolog vót, met a zegész ott vót, szép vót! Anyu szokott sítini mindig valami sitemént, osztá kihosza. Mindig nálunk jácodtunk e kapúba, met anyu sitett. És akkor ott jácodtunk. Télben mentünk szanyikózni. Így vót. – *Iskolába Somoskába jártál?* – Há, igen, nyóc osztály Somoskába, s kettő Klézsébe, kilenc s e tíz. – *Klézsére hogy jártatok le?* – (kacag) Há, lábon. Nem vót akkor busz, vaj annyi kocsi. – *10. után nem tanultál tovább?* – Nem, met belékaptam e dologba, tizedik osztályba, s mikor haszaértem zeskolából, mentem vót pomikultura, úgy monták, fél csángó, fél izé. S mentünk fákot mecceni, értede. Há. S szép parákat attak. – *Hol volt ez a pomikultura?* – Messze vót, de gyalog kellett menni. Messze vót, de megérte. A vót lekfizetettebb. A cseapeu, ahol anyu dolgozott, ott nem. De itt, én igen. – *Voltak távárosaid, akikkel jártál?* – Vót, vót e ányóm, s még vót e nők, csak még egy fiatal leány vót, meikvel szoktuk vót kocsikot roktuk meg olmával es. Érted, na. – *Mikor nagyobb leányok lettetek, hova jártatok disztrálodni?* – Vót a bál. Vót e fele diszkó, érted, tadadam, tadadam, sakkor fele vót popular. S osztá szoktunk felötözni, mikor vót, jött hússét, mentünk bé e nagybótbe, akkor vótunk egy pár csaj, hogy felit diszkóba, pantalon, nadrág, úgy, s felit ötöztünk fota, ing, s anyunak vót kendője, s osztá úgy mentünk. Akkor vót popular. Tode? Muzicá populará. Vótunk egy páran, melik felötöztünk, szerettük. Vótunk én, Ángi, vótunk többen. De néha ketten, műk kiváltunk. Szerettünk nagyon táncolni, sakkor. – *A veled egykorúak szívesen felvették a fotát?* – Vót, melik igen, vót, melik nem. Vót, melik ránk nezett furcsán, értede, most, de a lényeg asz vót, hogy műk jól éresztük magunkat. – *Kik voltak a zenészek?* – Á, CD, kászeta, mágnetofon, hogy vót. Nem vót cigány akkor. Cigányok vótak, mikor küssebb vótam, mikor vót e búcsú. De így CD, kászeta, valami. – *S hol volt?* – Hol volt a cäminul cultural Somoskába, vannak valami löpcsők ki, ott vót egy nagy szála, s abba. Mindig vót egy fiatal srác, melik atta a diszkót, ezekvel foglalkoszott. – *Voltak-e a leányok, legények közül vatávok, vatavicák?* – Vótak akkor es, kik mentek takarítani a templomba, ide-oda, én mekmondom őszintén, hogy én nem vótam. Nem vótam. Itt es nem szoktam menni, pedig itt es van, Csíkba, de tiszta szivbűl mondom, nem vótam egyszer es. S oda bé sem vótam, nem tudom, minek ez. – *Mennyire voltak szigorúak mámid s tátid?* – 11 órakor hon kellett legyünk, érted, met akkor, ha nem, baj vót. Télbe es, ha elmentünk szanyikózni es, vaj valami, akkor vót egy óra, meliket leadták, sakkorra hon kellett leünk. Mikor késtünk 10 percet, vaj mittudomén, akkor másodnap hamarább keltünk fel. Ha nyár vót, hamarább keltünk, hamarább mentünk dolgozni. Meg voltunk pedepszilva. Én nem es emlékszem jóformálag, mikor a zelső... de assziszem 17, 18, vaj úgy, mikor vót nekem, de nem bírod mondani barát vagy mi, vaj mi, igen, prieten. – *Ez mit jelentett?* – Há aszt, hogy odajött a kopuig, ott még beszélünk egy 5 percet, s ő ment haza, s

én mentem bé. – *Megfogta-e a kezedet?* – Nem fokta meg, met nagyon sokan vótunk, vót uljan, nem es tuttuk, hogy az e fiú most kivel menen haza. Velem-e, Liliánval, Klári-val, sok csaj vótunk ott fel, érted, sakkor kérdésztük műk, egyik a másótól, most kivel menen, Lilián, veled-e, met én nem szeretem. Biztos nem jó velem, monta Lili, velem se. Sose tuttuk, az a fiú kivel akar menni, met mű sok csaj vótunk. Sosztá, na kivel ment, mikor odaért a kopuhoz, hogy menjen bé, okkor monta, hogy nem állasz meg, hogy beszélgessünk egy kicsit, érted-e. Akkor nem úgy vót, mint most, valahogy más vót. Lehet, nem ültem egy percet es, met nem szerettem, ugye, akkor mentem bé, még nem es beszélgettünk. Lehet, hogy 10 percet, vaj, elmenetünk asztá, monta, Bernu eljössze velem keresztelni, vaj illenek, értede. Így elbeszélgettünk. – *Mámid, tátid tudott ezekről a fiúkról?* – Ha mentünk revelionra, vaj mentünk keresztelni, akkor e fiú monta, hogy eléngedik-e Bernut velem keresztelni, pedig jártunk es együtt, de akkor es az vót e szokás, hogy a revelionra es, ha mentem, a fiú kért el aputól, anyutól, érted. Reggel, éjjel, mikor hazaértünk, akkor monta, ne hazaértünk, köszönöm, mittudom én, nem köszönte nekem, mekköszönte apunak, hogy elengedett. Szigorúk vótak e kicsit. – *Ilyenkor a fiúk erősködtek-e, hogy megcsókoljanak?* – Nem! Nem. Én, ha akartam, mekcsókoltam, ha nem, nem. Vót uljan es, hogy mek is ruktam. Nem uljan, mint most, másmilyen vót. – *Voltak-e lányok, akik jobban kaphatók voltak a csókra?* – Eszt azok tutták, melikek szoktak pletykálni. Met, akkor es vót pletyka, most es van. Há rólam es, gondolod, nem pletykáltak? Nem pletykálnak most es? De! Ez akárhogy monjuk, örökké mekvót. Hogy van e jó, úgy van e rossz es. Érted? Csak néha több e rossz s a pletyka. De én nem tettem különbséget. Most, ha valaki aszt gondolta, hogy úty csinálja, s mindenki csináltunk egy valamit, met csak aszt el kell vállalni. Hogy mondjam én? Mindenki, mit csinál, responsabil kell leen, értede. Mit csinált ő, aszt el kell vállalja, hogy most bré, én es gresiltam, másik, másik, senki nem tökéletes. – *A te korosztályodból mikor mentek férjhez a lányok?* – Vót melik 20 évesen, vót melik 21-22. Én 26 évesen mentem férhez. De mindenki, mikor mekkérték e kezit. Ha ő úgy gondolta, hogy nagyon szerelmes vagy mi, akkor... vót kösőbben es, lehet, hogy 30 évesen es. – *Arra már nem mondták, hogy vénleány?* – Hááát... gondolod, nem? De, monták! Most montam, mindig megvót e rossz, e pletyka, de vót uljan es, hogy mondjam neked, Laci, ha barát vótál valakivel, mindig kapott rosszat mondani rivullad, ha jóba vótál es, ha nem es, akkor es, lehet, hogy szemedbe mekdícsértek, hátadnál mek es beszéltek, érted. Útyhoty, szigur, hogy a pletyka el volt menve. Ne, most ez nem nőült meg, most ez nem ment férhez. Ez most iljen, ez most uljan. Ez mindig mekvót. – *S otthonról nem biztattak jobban?* – Nem, nem es engettek férhez menni, ez a lényeg nekem. – *Nem?* – Nem! Mindig aszt monta apu, hogy mondjam, nagyon szerettek, én azét

gondolom, met nem akartak engedni, hogy férhez menjek. Való, hogy szeretett nagyon apum. Én es őket. – *Szomszéd falvakból jártak-e hozzátok a fiúk?* – Igen, igen. Csíkból es bé Somoskába, onnat es ki Csíkba. Néha jártak, csak nagyon vereketek abba a züdőbe. A csajokon. Fiúk nem engették a csíkiakat bé, met ugye vették el a cinkákat, a csajokat. Való, szépek es vótak Somoskába, mi a lényeg az a lényeg. De mindenhol szépek vótak, de na. Klézséből es vótak ki Somoskába. Mekvereketek, mit tudom én. De akkor szigorú vót a rendőrség. Akkor vótak másvalahogy, most másvalahogy. Há! – *Hogy találkoztál Gicival?* – Én ki vótam Csíkba, akkor nem vótak úgy telefonok, mint most, ugye. Sakkor kijöttem Csíkba, kellett beszéljek, vótak jó barátaim Somoskából elmenve Görögországba. Sakkor kijöttem, beszéljek e telefonba. Csíkból. Nem es emlékszem. Vótunk valami hárman, négyen, téltű idő vót, s bémentünk a magazinba, vegyünk szukkot, vaj mittudom én mit. Sakkor ismertem meg Gicut. – *Azelőtt nem ismer- ted, nem is láttad?* – Nem. Nem. S osztá megismertük, így vótunk barátok valami egy évet. S asztá férhez mentem. – *Miután megismerted, utána hogy volt?* – Miután mekis- mertem, bejött Somoskába, s mekhívtam egy kávéra. Sosztá hamarább nem vót úgy, hogy bor, pálinka, mitto- mén. Arra emlékszem, hogy ittunk egy kávét, többen vótunk, igen, akkor megüsmerte apu es, anyu es. S asztá így folytatódott a barátság. Elmentek Magyarországra apumval, osztá megüsmertük jobban, s egy évre férhez mentem. Egy év s valamennyi. – *Apudék a nunta előtt voltak-e Csíkba?* – Nem. Nem. – *Akkor a szülők mikor találkoztak, a nuntán?* – Nem, akkor bévótak egy vasárnap, sakkor összeüsmerteszek... Egy bócsúra bėjött anyósom, hogy szoktak akkor menni göluska csinálni, főzni, mittu- dom én. Ez vót e szombaton, sakkor bėjöttek vasárnap es, de mikor legyen a nunta, mittudom én, akkor mincsak úgy Csíkból bėjöttek Somoskába. – *A nuntára is bejöttek akkor?* – Igen, vót egy loa szokrumnak, sakkor pár napval hoztak ők es pálinkát, bort, mittudom én. Okkor anyuék es tettek ugyanannyit, disznót váktak s mék iljen, sakkor nálunk. Nem akartam én Csíkba, met leányhoz mennek, nem-e? S asztá, jöttünk ki Csíkba. Két napra. 30-án vót a nuntánk. Nagyon nagy hó vót, s nagy hideg. Aszonták, hogy boldogság, pedig a boldogságot a zember csinálja magának. Rosszat es, jót es. Há. – *A nunta hol volt?* – Ná- lunk otthon. Van egy nagy szoba. Nem mentünk el ott- honról. Apu nem szokott úgy elmenni. Ott vót zegész tesvéremnek e nuntája. Nagy, 6x6, s még három küsebb kámera, ott szoktak tesvéreim is revelionozni. Abba az üdőben az nagy ház vót. – *Mire emlékszel leginkább a nuntából?* – Nagyon nagy hideg vót, s nagyon nagy hó vót. S szép is vót! – *Miben voltál felöltözve?* – Fehérbe, akkor vót egy szürke páltonom, s abba, nagy csizmákba, met nagy hó vót, sígy vótam felöltözve. Még valami a fejemen. – *Sírtál-e?* – Szerencsére nem! Osztá! (*kacag*) Aszongyák, mindig boldog vagy, nem való, nem való, senki nem tö-

kéletes, monja meg soha nem veszekedett. Soha nem vót dühös valamire. Férjére vagy feleségire, eszt nem hiszem el, hogy valaki mondaná el, hogy nem. – *A nunta után a zesztréddel kijöttél ide?* – Há igen. – *Együtt ültetek anyó- soddal?* – Nem, jöttünk fel ide. (*Rákosba*) – *Ez nem anyó- sodék háza?* – Nem, Gicu apójáé. Csak nem így vót, vót ez a két szoba, valahogy eszt még csináltuk. Sakkor jöttek a zévek, jöttek a nehességek, met nem vót pénz. El kellett menjen Gicu, akkor két gyermek, de mindig kellett zes- kolába, ide-oda. Sosztá Magyarország, Itália. Nem vót sok pénz, de akkor es. Akkor jött, ha úgy akarsz lenni, földbe vered be a pénzedet. Ha úgy akarsz, hogy legyen őszvel valami, me rengeteg e pénz. – *Mikor kijöttél ide, hogy érezted magad, mások-e a csíkiak, mint a somoskaiak?* – Hogy érzettem magamat? Furcsán! Úgy érzettem magamat, hogy, hogy monjam, nemhogy szédelős vótam, de akkor es ott ismertem mindenkit, itt pedig, ha elmentem a temp- lomba es, akkor idegen vótam. De azét anyósom mindig melljettem vót. Nem bírom mondani, hogy rossz vót. Ténleg, én a szüvembe gondolom, hogy szeretett es enge- met. Én es őt. Nem tom mennyire, de nem es tom, ki kéne-e monjam, vót jó es, vót rossz es. S így menen a zélet eléfelé. – *Hogy csináltál itt ismeretségeket?* – Úgy, hogy mindig szerettem beszélni, s hotyha elvótunk templomba, vaj jöttünk haza, akkor a szomszédokkal beszélgettünk. Osztá, tót a züdő, s úgy megismerkettem Lucival, Veroni- val, Bandrabulével, többvel, s most es barátok vagyunk, most es jóban vagyunk. Há! – *Jártál-e haza, miután el- adódtál?* – Phú, há! Majdnem minden vasárnap. Há! Nem es tartottam eszt a hat kilométert nagynak. Nem! Sosztá, nemcsak én, Leo vót uljan egy éves, valamennyi, sakkor Gicival mentünk. Há érzettem, hogy bé kell menjek anyu- ékhoz. Sakkor mentünk bé Somoskába. Vót, amikor jött ő es, vót, mikor nem jött. Asztá szoktam Leoval menni gombászni, aggyig mentünk, míg béértünk anyuékhoz. Vittünk arra es, mikor jöttünk, gyüttünk ide es. – *Anyu- dékkel maradt-e valaki?* – Igen, húgom, Veroni. Asztá felnőtt. Asztá elment ő es dogozni, osztá apu mekhalt, osztá anyu. Osztá ők elmentek, osztá maradott a tesvérem anyuék nál. – *Nektek mint fiatal párnak, volt-e alkalom disztrálódni?* – Vót discoteca, vót. Néha szoktunk mük es Gicival elmenni. – *Igen?* – Igeen biza. Vót! Vót, hogy el- mentünk. Úgy üsmertesztünk meg többvel, úgy. Monta Gicu, hogy ez Veroni, ez rendes. Sakkor szoktunk így beszélgetni, s kötöttünk prieteniát, melik mekvan most es, pedig el van menve idegen országba. De néha mikor hazajő, egy kávéra összefutunk. – *Komáitok, akik keresz- telték a gyermekeket, itt vannak-e?* – Há, igen, Leoé, es vannak Csíkba, Márta Andrásval, Ángi Visztervel, vannak Csíkból es, vannak Somoskából es. Dzsozsónak pedig Veronink van, Anna, Szimi, Mádalina s még egy fundu- rekecsini, Cseli. Melikek vótak. Most es tarcsuk a kapcsolatot. Ők es el vannak menve. Mádalina Kánadába, Szi- mona Kretán. Mikor haza szoktak jönni, akkor itt vótak

nálunk, férjivel. Pedig ő Krajováról van, mégis aszt mondja, cumătră. Tarcsuk a komaságot. – *Somoskából még vannak-e ide kiadódva?* – Vannak! E jó páran. – *S velük nem...?* – De. Tényleg, Ángival jól vajok, mindenkivel. De akivel mék szoktam egy kávét, inkább beszélgetünk, az Ángi. Még vannak. Van Rózsa, idefel. Őt es szoktam egy kávéra behívni. De van melikkel nem es, csak köszönünk. Templomnál vagy máskor. – *Azt mondd el, milyen volt, mikor az embered sok időre elment külföldre dolgozni.* – Há, nehéz vót. Ténleg. Nem vótak telefonok. Dolog es vót, ugye, met nem vót itthon. Nem vót jó! – *Honnan volt erőd neked?* – Há, mindig kemén kell légy ebbe a zéletbe. S vót anyu s apu. Melikek támogattak. Még egy pénz, még egy mittudom én. – *Sok-sok esztendő eltelt így.* – Hát. 22. Oszta Gicu elment Németországba, többet fogott nyerni, kölkök felnöttek akkor. Vót, én es kipróbáltam dolgozni, úgy tuttunk egyet lépni eléfelé, hogy elkesztük eszt a házat, ha leen a gyermekeknek. S mindenki assizsem a gyermekeké dolgozik. Nem magunkét. Met én ténleg rivik gondolok. – *Nektek is egy életetek van.* – Há van. Van. Pedig. Hm. Há van. – *Az hogy volt, hogy az embered elment hosszú időre, és meg kellett bízál benne, és ő is benned, hogy kitartotok?* – Figyelj, én aszt hiszem, hogy mindenki őmagára kell gondoljon. Érted-e? Én tudom magamét gondolkozni, s én felelek mindennel, de én nem tudok avval felelni, ő micsinált. Sem itt, sem a túlvilágon, sem sohol. Nekem mindig aszt monta édesanya, hogy úcsináljátok a dolgot, hogy másodnap bé tuggy nezni a tükörbe. Érted-e? Lásd meg magadat. S ne szégyellj. Hogyha fiatal vagy, mittudom én, akkor asz más dolog. De miután van egy családod, akkor kell gondolkozzál e családodhoz. S mindenki felelős kell leen, hogy mit csinál. Úgyhogy én ténleg nagyon boldog vajok, fejem fel, nem szédelem benezzek a tükörbe. – *Ha meggyűlnél azzal a Bernivel, aki 18 esztendő volt, mint mondanál neki?* – Tod, mit mondanék nekije? Hogy, nem hogy nagyon rossz volt a zéletem, met akkor én es viszem a hogyhívjákba, de ugyes szerintem gyermekeim ugyes szeretném, hogy leenek, férhez nem szeretnék még egyszer menni. (*kacag*) Elfogadnám Leot es, Dzsodzsot es, lehet, hogy kettőt melléje, agyiig dolgoznám, kidolgoznám magam, férhez nem mennék. Nem tudom, minek. Jó, szeretem a férjemet, semmi további nélkül. Nem szeretem e szokását, 22 év után es. De nem baj, menünk elé. – *A többi barátnőd, akiknek az embere még el van menve, ők hogy bírják?* – Hát, Lucinak es el vót menve, s el van menve a férje. Mük ténleg mek is találjuk egybe, ténleg nagyon sokat dolgozunk mezőn. Tavaly is együtt vótunk. Tudom, hogy bírja ő es, met kemén asszon. Van oan es, meik nem bírja ki, hogy a férje el van menve egy évet. De a zeim el vót menve egy évet. (*Egy évet, miután hazajön egyszer, aztán még egy évet, stb.*) Ugye, én lefoglaltam magamat, met vót mivel. Küldött egy kis pénst, az nekem jó volt. S dolgoztam. Nehezebb, miután anyuék nincsenek. – *A ti generációtok miben más, mint az anyudéké?* – Anyu,

Duma Bernaveta második gyermekével. Megfogták, hogy „ne szoruljon fel”.

mikor vót gyermek, akkor ő mezítláb járt. Vótak sok disznó, állatok, met apó vette a fődeket, mindig kötött, mindig vót bocskor nekijek. Akkor teniszba mentek misére. Szóval, mire vótunk műk, vót farmernadrág, blugi. Há, nem es bírom, apu el vót menve, vót arany hogyhívjákunk, mi nem vót. Akkor jöttek a tanárok, vettek aputól blugi pantalon. Akkor vót shop. Mentek le Bukurestbe, onnat vették ki dolart. Oszta vót a márka, mint elment apu Magyarországra, met apu es el vót mindig menve. Úgyhogy anyu es kemény vót, s münköt es megtanított, hogy a zember dolgozik, s nő otthon ketszer többet, mint e férfi. Há, ő elment, csinált egy dolgot, anyu otthon 7 gyermekkel. Akkor nem több vóte dolga. Akkor Gicu elment, dolgozott ott, vót egy programja, vót egy szálárja. Nekem itthon nem vót se programom, se szálárom, nem vót..., na így. – *Hogy kaptad ezt a nevet, hogy Bernaveta?* – Apu tette e zén nevetem, sajnos. Azét met vót a műk falunkba egy cigán, de ténleg cigányok vótak. Nem olyan nagy rokojások, ilyen romanizáltak. Szazoknak es vót egy leánik, saszes úgy hitták, Bernaveta, mint éngem. Mindig kérdesztek éngemet, most te kihé vagy? S akkor montam, Süket Józsié, met apu, Bezsán Józsi, de vót e poreklája, Süket. Sakkor apu szokott énekelni zakordeonból, mikor ő nalegén vót, guzsalsasba. S akkor mindig monták, azé, cigané, s akkor foktam sírni, hogy apu nem cigány. S akkor mindig gondoltam, hogy az a nevem van, mint annak a csajnak, cigán csajnak. De apu szerette eszt a nevet. – *Gyerekeidnek hogy adtad a neveiket?* – Há, Gicu szerette Le-

onardot, Bogdant, sakkor úgy atta fel, s mikor mekszülettem Dzsodzsot, akkor Gicu el vont menve Magyarország-ra, s akkor én kerestem ki eszt a Georgiana Antoniát. Ilyen, szerettem mind a kettőt. – *Nem gondoltatok arra, hogy régi neveket adjatok: Mária, Veronika, Anna?* – Hát, niha Máriára gondoltam, tode, de annyira szerettem eszt a Georgianat, s mondom, hogy legyen modern. S Antonia, az azért tettem Antonia, met szokott a faluba eljöni egy család, meliknek vót egy kislánya. S mindig: Antonia, Antonia! Nekem valaminek jönnek jött, s akkor én es úgy tettem Antonia. – *A te generációd hogy vette, hogy a gyerekekkel már románul beszéltek?* – Valahogy, tudod-e, hogy vót, mentek a ziskolába, sakkor majdnem mindenki románul beszélt. Sakkor, ha nem vót kivel itthon csángóul beszéljek, akkor én es románul foktam beszélni a gyermekeimvel. – *Hogy látod, melyik volt magyarosabb falu, Somoska vagy Csík?* – Hát Somoskába. Itt Csíkba zöregaszonyok modernabbak, mint Somoskába. Itt ha elnézed vasárnap, ritkán látsz katrincát, ha bémensz Somoskába e templomba, régi, öreg nőket katrincába fogod el. Itt modernabbak. – *Amikor először találkoztam veled, volt Csíkban egy énekverseny, még Tünde volt a tanárnő, az asszonyokkal készítettetek, és te az Édes Gergelemet énekelted. Anyudtól tanultad?* – Igen. Otthon énekelt. Csak most nem tudom ki végig. Mikor karácsonyba mentünk, akkor tanultuk tőle, magyarul, csángóul, hogy tuttuk mük

abba az üdőben, Ó szép Jézus... Ugye most nem emlékszem vissza riva, de hogyha valakivel lennék, saz énekelne, akkor visszakapcsolok én es arra a zénekre. – *Otthon, a családban szóba került-e, hogy baj, hogy elmarad a magyar nyelv?* – Hogy őszinte legyek, nem. Soha nem hosztuk elé. Nem beszéltük meg e családba. Én abba vagyok, hogy lehet, tonulják a magyart es, lehet tonulják a román es. – *Kalagorban azt mondták neked, hogy nagyon megszólalták Bákóban annak idején, a szervicsban, mert nem tudtak jól románul. Ezért tanították románul a gyermekeiket.* – Há igen, Bákóban, igen. Ha Dzsodzsó es elmenen, akkor jól beszél románul, nem vevődik észre, hogy ő tuggya a csángót es. Bákóba, asz biztos, hogy ott mindig lenéznek, melikek csak románok. De lehet, mincsak asz mondja, melik elment egy faluból, mekvett egy apartamentot, s hogyha kimene e zuccára, akkor az lehet megpletykálja a zén gyermekemet, vaj másikét, vaj másikét, nem egy tiszta-tiszta román. De én szoktam Bákóba es beszélni, tudom, hogy nem érti senki. Ha veszek egy ruvát, aszt fel es kötöm. Met szeretem. Én iljen vagyok. Há!

1 Berni a mindenkori csiki magyar tanítók, és nem csak, lelkes és önzetlen támogatója. Vidám, vagány, töprengésre hajlamos lénye mindig kitűnt a falubeli fiatal édesanyák közül. Beszédmódjában érdekesen és természetesen vegyíti a magyarost a csángós beszéddel. Valószínűleg nem függetlenül attól, hogy két kedvenc lánytestvére Magyarországon él.

Csíki archaikus imák

Éngem angyal megőrizd,
Szent kereszttel megégyezzen,
Sátám tőlem tá(v)ul járjon,
Jézus maga velem legyen!
Ámend!

Szent Borbár a zégbe,
Térgyig álló vérbe,
Könyökü könyübe,
Arangyhaja leereszve,
Vasrudakval lecsittetve,
Ki ezt a zimáccságecskát elmohassa minden
nap bá eccer, annak küskörme se esik bümbe.
Ámend!

Én ajánlom keves imáccságecskám
Búdogságos Szűzmáriának tiszteletire, dícsíretire,
Legyen velünk felküttünkbe, lefektünkbe,
És mindentül megőzőzzön,
Tüztül, víztül, hirtelen háláltul,
Gonosz embernek szándékjától,
Pogánnak kezitől. Ámend!

Mentünk bé, guzsajoskottunk ott, s ozto az a néne Máris ingemet tanyított, – né, Ilonka, tanuld meg ezt a zimáccságot! S ujan jól felvettem a fejembe, s megtanultam. Nem felejtettem el, na! Ezt el lehet mondani regvel es, este es, örökké!

Duma Antalné Pisti Ilona (szül. 1956)
Petres László gyűjtése